

Torneälvs flottning berättad av Felix Lappea den 14 april 1988.

Flottningen förbi Kengisforsen började redan på 1880-talet, och 1890-talet i mer ordnade former. Det var hellånga timmer som flottades lösa förbi Kengisforsen och Övre Lappeaforsen ner till Muotkanlahti där timret bands i flottar.

Det var några större skogsbolag som redan verkade här då. Då bildades den första flottningsföreningen, som kallades Kengis - Lappea flottningsförening för att flotta timret förbi Kengisforsen. Den första flottningsledaren där var Karl-Enok Forsmark. Han var där till faktor och den utav skogsbolaget, som hette Ytterfors Munksund.

Kring 1890-talet byggdes första timmerränna förbi Kengisforsen av den första flottningsföreningen.

I Torneälven, ovanför Kengisforsen, flottades på den tiden, kring 1890-talet all hellånga timret i lösform. Det togs och samlades upp i Mertalahti, strax ovanför Kengis, med en bom för att det inte skulle bara utan kontroll gå ner till Kengisforsen.

Därifrån släpptes dem lite i taget från Mertalahti-magasinet och samlades vid Kengisforsens övre del och släpptes ner efter timmerrännan som då hade byggts ner till nedanför Kengisforsen.

Bommen i Mertalahti-magasinet, var timret ut av dem grövsta hellånga timren, som var bilade i fyrkant med väldigt kraftiga bomlänkar som finns i Pajala museum. Liknande bommar hade man strax ovanför Kengisforsen för att samla dem, som släpptes från Mertalahti-magasinet.

Ca 1896 brast denna bom i Mertalahti-magasinet. 9000 stockar, hellånga, fanns då i magasinet. De kom utan någon kontroll och brötades i en stor bröt i Kengisforsen. "Storbröten", som den då kallades.

Den dåvarande sk flottningsföreningen köpte en fotogenmotor från Stockholm med 20 fat fotogen för att kunna dra opp stockarna, en och en, från storbröten.

Karl Shulberg, Kengis, har bland annat bilder utav denna storbröt i Kengisforsen.

De hellånga urfururna, senvuxna som de var, exporterades bland annat till Holland, Tyskland och Norrsjöhamnarna i Syd-Sverige för att bygga kaj-anläggningar.

De var väldigt hållbara: De var så senvuxna, de var mycket tjär-bemängda virket i de här hellånga. När de här kaj-anläggningarna utav de norrländska urfururna skulle underhållas, då kom tjär-industrin igång i slutet på 1800-talet och i början på 1900-talet.

De här stubbarna utav urgamla fururna togs opp och brändes till tjära och det i sin tur exporterades till Östersjö-staterna och till Syd-Sverige för att underhålla kaj-anläggningarna.

Tjärtunnorna flottades ungefär likadant förbi Kengisforsen, men ibland drogs dem som en kärra fastspända med skacklar runt i bägge ändan utav tunnan. Så drogs dem förbi Kengisforsen.

I Muotkanlahti ⁿbeds tjärtunnorna till stora flottar och flottades ner till Tornehamn.

Den här exporten utav hellånga urfururna och tjäran i början på 1900-talet var en ganska stor industri på Nordkalotten.

Kengis järnbruk hade brunnit 1879. Så att då blomstrade en ny industri med denna export av hellånga urfuror och tjära.

1910 - 1920 talet kunde denna flottning förbi Kengisforsen tas i anbud utav Kengiskarlarna. Dem som tog flottningen med den lägsta summan, fick den säsongen flotta timret förbi Kengisforsen ner till Muotkanlahti.

Om det var hög, jämn vatten, då kunde de som tog anbud på flottningen, klara sig med bra lön. Men om det var väldigt låg vatten, då var det svårt ibland för dem också att kunna klara sig. Likadant i övrigt på hela älven. Det var svårt om det var låg vatten och timret måste fram.

Kring 1925 - 1930-talet var det en förman som redan hade verkat i Kengis. Han hette Karl-Johan Lappea. Han kom på att om man tog och sprängde en klippa i Kengisforsen som hette "Sieppilinkka", då kunde man styra timret med bommar så att man kunde flotta förbi Kengisforsen utan att ta rännan i anspråk.

Vid jämn, hög vatten gick det mycket bra att flotta då man hade sprängt en del utav klippan i Sieppilinkka.

Men vid låg vatten kunde detta ha lite problem. Man kunde inte så exakt styra timret på några meter så att det inte brötades i Sieppilinkka.

Om det var hög vatten så var det problem. Ingen kunde med båt ta sig till denna bröt i Sieppilinkka och ta opp bröten. Den måste bli kvar. På hösten då det var låg vatten, då kunde man komma dit med båt och ta opp timret. Men sen blev det kvar till nästa vår.

Att ta anbud och flotta på acord förbi Kengisforsen slutade på 1930-talet. Flottningsföreningen började betala timlön till männen. De som anställdes för flottningen.

Anslutningskistan till timmerrännan var ca 500 - 600 m lång. Den gick efter forsstranden ovanför den första dammen till rännan. Det var två dammar med ungefär 50 meters mellanrum.

De här dammarna och rännan, luckorna och själva trärännan fick man ha en översyn utav dem varje höst. Fundamentet till rännan kunde vika på mjuk mark och rännan fick "svängar" som man måste rätta till.

Den här skänken(?) som rännan hade gjort i mjuk mark på hösten, fick rättas till och först på nästa våren kunde man flotta ordentligt.

Annars om den här skänken(?) kom i rännan vid flottningen, kunde timret med den fart som det hade då, slängas över kanten och det kunde till och med slängas hela flottningen.

Man fick skynda på att stoppa flottningen och justera till rännan även då för att kunna flotta.

Denna ränna var utav timmer och blank. Den fick underhållas också. Själva insidan utav rännan kunde man efter flottningen tjära, när den hade torkat.

Underredet med stolparna och dessa fick man sätta nya om de hade mörknat. Det var rätt så stort arbete med underhållet på all material och ränna och stenkistor förbi Kengisforsen. Alltid på hösten.

1920-talet slutade man flottningen med hellånga timmer. Man slutade göra flottor i Muotkanlahti. Man började kapa hellånga till kortare längder. Då var det slut med stora flottarna, som man gjorde i Muotkanlahti ja flottade ner efter gränsälven.

Kring 1934 - 1936 började fackföreningen etablera sig här i Torne-dalen. Det blev stridigheter mellan flottningsföreningen och arbetarna. Flottningsföreningen fick ta polisen till Kengis. De som bodde där. Ett 10-tal poliser kom för att hålla ordningen. (Om denna fackföreningsstrid bör man intervjua Lenniart Vanhainen. Han vet mycket om detta).

Relativt hög och jämn vattenföring i Torneälven är det mest lämpliga för flottningen. Flottningsföreningen i Kuivakangas skaffade en vattenmätare till Kengis. De frågade varje morgon, hur vattenståndet var här. De kunde med deras vattenföring i Kuivakangas släppa ner timmer till skiljesställerna i nedre Torneälven. Deras syfte var, att då det var en jämn och hög vattenföring, då kunde de utan problem släppa timmer därifrån.

Om vattnet steg och sjönk med kort varsel, var det lite svårare. Mertalahti-magasinet fungerade också som mellanmagasinet för Kuivakangas. Ibland nekade Kuivakangas att släppa från Mertalahti, när de hade problem.

Då kunde det samlas åtskilligt med timmer i Mertalahti. Tredubbelt med timmer, hela magasinet fullt. Då var det många gånger risk att bommen skulle släppa.

Då fick man ta och släppa utan Kuivakangas lov. Då gjorde man det genom forsen förbi Sieppilinkka. Då blev det åtskilliga tusentals klampar som man måste släppa på en gång för att klara bommen i Mertalahti.

Den här sladden, "hännänajo", blev också förbi Kengisforsen. Här hade de gamla båtförarna skolat upp oss ungar till båtförare. För att de männen som kom med sladden till Mertalahti, ville helst inte fara och vara arbetare eller timmerflottare förbi Kengis.

För det var ganska friskt och hårt jobb ibland att vara båtförare i Kengisforsen och i Veistonkoski, den Övre Lappeaforsen, som kallades så.

Där kunde, om det hade varit låg vatten och man hade varit tvungen att släppa timmer. Där kunde det vara åtskilligt med brötar. I bland annat i Kengisforsen och Övre Lappeaforsen. De som var arbetslösa, hade möjlighet att komma och ta upp brötarna med dessa båtförare. Det var ett hårt och friskt jobb på den tiden.

En båtförare blir man inte på en gång utan man måste träna sig till. Men det värsta som kan hända en båtförare: Det är då han håller på att föra en båt med last i forsen och man träffar på en ren, kall håll. Långa stycken under vattnet, så att ingen stake eller "sauvoin" kunde fästa utan då kunde båten fara hur som helst. Då måste man vara på sin vakt...

Då jag började i slutet 1930-talet, var lönen 60 - 65 öre per timme.

Jag kan nämna något om Muonioälvens flottning:

Jag var ungefär 16 år gammal, när Falk från Kuivakangas ville ha mig som motorbåtsförare vid sladden i Muonioälven och vid bom-sättningen i Övre Muonio till en början. I vinterföre hade redan båten och motorn med bensen forslats till Övre Muonio.

Då isen hade farit därifrån, for jag dit. Vi började sätta ut bom-marna i Muonionsuvento, som är väldigt stor och lång.

Vid högt vatten är nästan samtliga holmar under vattnet. Där fick man sätta ut bommar, att timret inte skulle sprida sig alltför mycket och alltför långt in i holmarna.

När man kom med sladden till Muonio där fick man ta och vänta på sladden från Jierisjoki, en biå från finska sidan. Där fick man många gånger vänta flera dygn på sladden från Jierisjoki.

Då bodde vi hos en som hette "Greetun paikka". Det är strax intill kyrkan. Jag antar att denna Greetun paikka inte finns någon mer.

Men då för 55-år sedan fanns den. Jag bodde där med min pappa. Då följde vi med sladden. Jag var motorbåtsförare. Motorbåtsförarens uppgift var: Vid bakvatten vid förs och i lugna vatten skulle man dra ut timret med en släpbom till mitten av älven med motorbåten.

Varför jag fick denna anställning, fast jag var så ung. Det var inte så många motorkunniga på den tiden. Det var en Pentamotor, två taktare. Jag var ganska insatt i den motorsfunktionen. Det var därför jag fick denna anställning.

15 somrar i rad följde jag med sladden från Övre muonio till Kuiva-kangas.

Mathållningen vid arbetet med att följa sladden från Övre Muonio till Kuivakangas hade ibland sina problem. Gårdarna och bönderna samlade mjölk i stora spann som de hade hängande i ett rep i gårdsbrunnen.

Men många gånger tog det tid innan vi kom till de där ställerna med mjölk. Denna mjölk var inte så angenäm alltid. Men bättre var det när vi fick fil utav bönderna. Den kunde man använda bättre.

Många gånger fick jag övernatta i de här gamla timrade husen där uppe. En gång vill jag minnas: Jag fick övernatta hos en som hade timmerväggar. Jag kom dit sent på kvällen och skulle vila mig några timmar. Jag tog och satte mig på bänken intill ytterdörren. Jag var svettig och lite sur i kläderna. Då de här vägglössen, som var ungefär 1 centimeter i kant, började krypa fram från timmer, från sprickorna i väggen. Alltid när de kände att det är en främmande människans lukt, kom de.

Min pappa hade ställt sig på en pall mitt på golvet. Då sade han med samma när jag började titta efter vad det är som kryper intill väggen bakom ryggen på mig. Att jag skulle fort komma och sätta mig på en annan pall mitt på golvet. Dit kom de inte krypande. Men det var värre när man skulle sova. Då kom de och bet i anklarna och handlovarna. Man var svullen på anklarna och handlovarna nästa morgon när man vaknade.

Muonioforsen kunde vara besvärlig vid riktigt högt vatten att åka ner. Därför ville de här Kuru(?)bröderna, som var specialister för 50 år sedan på denna fors. De ville att den här båten som jag körde med motorn, att de skulle ro nerför med en som styrde bak. Men ändå när de kom nerför "Äijälinkka" som den hette på den tiden, blev båten ganska vattenfullt. Ibland kunde den vara halvfullt med vatten när de kom ner till nedre ändan utav forsén.

En fors nerför Torneälven nedanför Juoksenki, hette "Kattilakoski": Där brukade jag köra motorbåten och pappa stod i fören och visade åt vilket håll jag skulle styra, då vi kom ner forsén.

Nästan varje gång när vi kom ner nedanför klippan, körde vi upp till lugnt vattnet strax nedanför klippan och vi brukade vara upp på klippan.

Men en gång hade jag problem med motorn. Den var inte riktigt i trim. Den var bara halv fart på motorn. Då hann jag inte styra i höga vågor. Vi blev också nästan dränkta och båten var nästan halvfull med vatten när vi kom till lugnt vattnet under klippan.

Jag säger några ord om den stora arbetsplatsen i "Utmukka" eller Muotkanlahti. Det var respektive bolag som hade byggt stora timrade magasin bland annat ett stort kontor. Den första telefonen som var häruppe i trakterna, var i ett av de kontoren i Muotkanlahti.

En del av arbetarna var helårsanställda. På vintern skaffade de stora långa björkslanor som med viden skulle bindas fast i stockarna. På det sättet sammanbinda olika små delar till en stor flotta.

Man skaffade stora gränstubbar, med 1,5 m långa rötter. Rötterna bands vid videna i flotten och på gränstubben bands fast en åra. En stor åra utav granen, som hade timrats färdigt på vintrarna. Det var minst fyra stubbar med åror på som hörde till en flotta. Två i framdel, två i bakdelen.

Dessa viden som togs och snoddes: Det bästa årstiden att sno viden, var sommaren. Då saven började stiga upp ur björkarna. Då var det relativt lätt att sno de starka långa videna. Varenda stock bands fast i björkslanorna med ett vide.

Då bolag började kapa hellånga till mindre längder, blev det lösflottning i hela gränssälven. Lösflottning hade varit hela tiden i den svenska Torneälven.